

4 - سخن گفتن چه مزایا و معایبی دارد؟

مزایا

توانایی سخن گفتن یکی از مهم‌ترین نعمت‌های خداوند به انسان است. انسان از این طریق، با دیگران ارتباط برقرار می‌کند، نیازها و درخواست‌هایش را بازگو می‌کند، با دیگران مشورت می‌کند، احساسات خود را بیان می‌کند و دیگران را راهنمایی می‌کند. معایب از سوی دیگر، انسان گاهی نیز با سخن گفتن دیگران را اذیت می‌کند، دروغ می‌گوید، تهمت می‌زند و گناهان متعددی را مرتکب می‌شود.

در واقع، سخن گفتن شخصیت درونی انسان را آشکار می‌سازد.

حضرت علی علیه السلام می‌فرماید: 5 - طبق نظر امام علی (ع) انسان چه هنگامی شناخته می‌شود؟

هنگامی که سخن می‌گویید شناخته می‌شوید؛ زیرا انسان زیر زبان خود پنهان است.^۱

به نظر شما، نعمت سخن گفتن چه تأثیری در زندگی انسان در این دنیا و جهان آخرت دارد؟ انسان می‌تواند با گفتن سخنان خوب (راستگویی)، سعادت و با گفتن سخنان زشت (غیبت و دروغ)، بدبختی را برای خود در دنیا و آخرت فراهم کند. آیا همه از نعمت سخن گفتن به درستی استفاده می‌کنند؟ خیر

۱. نهج البلاغه، حکمت ۳۹۲.

7 - انسان دروغگو چرا به دروغ متوسل می شود؟ دروغگو یا می خواهد به وسیله ی دروغ چیزی را به دست آورد یا قصد دارد خودش را از مشکلی رهایی بخشد.

ما در ادامه این درس، به بررسی برخی از گناهان زبان می پردازیم که می توانند تأثیرات خطرناکی بر سعادت انسان داشته باشند و از سوی دیگر ترک آنها و آلوده نشدن به این گناهان موجب رستگاری و دست یافتن به بهشت زیبای خداوند می شود:

۱- دروغ گفتن: در سال پیش دانستیم که دروغگویی علاوه بر اینکه عذاب الهی را در روز جزا در پی دارد، در همین دنیا نیز سبب از بین رفتن اعتماد دیگران نسبت به فرد و تنهایی او می شود. دروغگو یا می خواهد به وسیله دروغ چیزی را به دست آورد یا قصد دارد خودش را از مشکلی رهایی بخشد. فرد دروغگو در این حالت فراموش می کند که هیچ قدرتی بالاتر از قدرت خداوند نیست و تا او نخواهد هیچ سود و ضرری به کسی نخواهد رسید.

نکته مهمی که باید به آن توجه کنیم این است که گاهی افراد بدون آنکه خودشان متوجه باشند دروغ می گویند؛ مثلاً به دلیل علاقه ای که به فرد دیگری دارند، در تعریف کردن از او زیاده روی می کنند، یا به سبب دشمنی که با کسی دارند، بدون اینکه حواسشان باشد، از سر دشمنی و کینه دروغ می گویند، در تمامی این موارد افراد با دروغ خود را در معرض گناهان فراوانی قرار می دهند.

امام حسن عسکری علیه السلام می فرماید: 8 - امام حسن عسکری (ع) در مورد دروغ چه می فرمایند؟

زشتی ها همگی در خانه ای جمع شده اند که کلید آن دروغ است.^{۱*}

امام علیه السلام همواره تأکید داشته اند که دروغ گفتن موجب نابودی ایمان می شود و انسان را از هدایت الهی محروم می سازد. همچنین دروغ، حافظه انسان را ضعیف می کند و به قول مشهور، «دروغگو کم حافظه است». از سوی دیگر عادت به دروغ گفتن، موجب فقر و تنگدستی انسان نیز می شود؛ چرا که برکت از زندگی انسان می گریزد.

کسی می تواند دروغ گفتن را ترک کند که همواره قبل از سخن گفتن به عواقب گفتارش بیندیشد. همچنین در ترک عادت زشت دروغ گفتن، دوری از کسانی که دروغ می گویند، تأثیر فراوانی دارد.

9 - چگونه می توان دروغ گفتن را ترک کرد؟

بیشتر بدانیم

تعارف دروغین

گاهی برخی افراد در تعارفات به دروغ، مطلبی را می گویند و تصور می کنند چون تعارف است اشکالی ندارد؛ مثلاً وقتی او را به خوردن غذایی دعوت می کنند، درحالی که واقعاً دوست دارد از آن غذا بخورد می گوید: «میل ندارم» گاهی هم فقط از روی عادت، از دیگران دعوت های بی مورد می کند و چیزی را به آنها

۱. بحارالأنوار، ج ۶۹، ص ۲۶۳. *روایت حفظ شود.

تعارف می‌کند. در صورتی که ائمه علیهم‌السلام این شیوه رفتار را تأیید نمی‌کنند:

اسماعیل پسر امام صادق علیه‌السلام می‌گوید:

به همراه پدرم به طرف منزل می‌آمدیم و یکی از اصحاب نیز همراه ما بود و با ایشان صحبت می‌کرد. وقتی به خانه رسیدیم پدرم با او خداحافظی کرد و داخل خانه شدیم.

به ایشان گفتم: پدرجان، بهتر نبود او را دعوت می‌کردید به خانه بیاید؟

امام فرمود: اکنون در وضعیتی نیستیم که بتوانم از او پذیرایی کنم.

من گفتم: اما اگر تعارف می‌کردید او هم واقعاً نمی‌آمد.

امام فرمود: پسر، من نمی‌خواهم خداوند مرا از گروه تعارف‌کنندگان دروغین به شمار آورد.^۱

*** 10 - غیبت کردن را تعریف کنید؟

۲- غیبت کردن: بدگویی پشت سر دیگران و آشکار ساختن عیب‌های آنان یکی از بزرگ‌ترین

گناهان نزد خداوند است که عذاب سخت الهی را در پی دارد. برخی از مردم به اشتباه گمان می‌کنند که سخن آنها وقتی غیبت به شمار می‌رود که آنچه درباره دیگران می‌گویند، واقعیت نداشته باشد، در صورتی که اگر آن مطلب واقعیت نداشته باشد هم تهمت و هم دروغ می‌شود. اما نکته اصلی این است که حتی وقتی ما با چشم خودمان هم چیز ناپسندی را از کسی می‌بینیم، حق نداریم آن را برای دیگران بازگو کنیم.

11 - آیا غیبت کردن وقتی که حرف ما در مورد افراد، صحیح باشد هم صورت می‌گیرد؟

قرآن کریم درباره این عمل زشت می‌فرماید:

12 - قرآن، غیبت کردن را به چه چیزی تشبیه کرده است؟ خوردن گوشت برادر مرده

یا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ...
و لا يَغْتَنبَ بَعْضُكُم بَعْضًا
أَيُّحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا
مرده‌اش را بخورد؟
فَكَرِهْتُمُوهُ
وَاتَّقُوا اللَّهَ
إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ^۲

ای کسانی که ایمان آوردید...
و بعضی از شما غیبت بعضی دیگر را نکند
آیا کسی از شما دوست دارد که گوشت برادر مرده‌اش را بخورد؟
همه شما از این امر کراهت دارید
و از خدا پروا کنید،
که خدا توبه‌پذیر مهربان است

۱. سورة هجرات، آیه ۱۲.

۲. المحاسن، ج ۲، ص ۴۱۷.

* غیبت کردن موجب می شود تعاون و رفاقت بین مسلمانان از بین برود.

به نظر شما چرا غیبت کردن جزء گناهان بزرگ محسوب می شود و بسیار نهی شده است؟

در اسلام توصیه فراوانی به برادری، مودت و صمیمیت می شود؛ بنابراین، تعاون و رفاقت میان مسلمانان اهمیت بسیاری دارد و هرکاری که سبب جدایی و دشمنی میان آنان باشد حرام است.

وقتی افراد درباره همدیگر غیبت می کنند، کینه و ناراحتی نسبت به یکدیگر را در دل خود می پروراند و دیگر نمی توانند مانند گذشته با هم دوست و متحد باشند. کسانی که به غیبت گوش می دهند نیز دیگر نمی توانند مانند گذشته به فردی که درباره اش بدگویی شده اطمینان داشته باشند. از این گذشته، کسی که اشتباهی کرده و دوست ندارد دیگران آن اشتباه را بدانند، ممکن است به زودی کار اشتباهش را جبران کند؛ اما همین فرد اگر بداند که همه از عیب های او با خبر شده اند و دیگر کسی به او اعتماد ندارد، انگیزه ای برایش باقی نمی ماند تا اشتباهش را ترک کند و به این ترتیب، می تواند هر

گناه دیگری را نیز مرتکب شود و این یعنی نابودی و هلاکت!

13 - مجازات غیبت کننده چیست؟

همچنین **غیبت** نوعی تبلیغ و اشاعه کارهای ناپسند است که در این دنیا دین انسان را نابود می کند. خداوند در مجازات غیبت کننده، کارهای نیکش را به حساب کسی که از او غیبت شده

می نویسد و توفیق انجام کارهای نیک را نیز از غیبت کننده می گیرد.

14 - بهترین راه درمان غیبت چیست؟

بهترین راه درمان غیبت این است که انسان هیچ گاه از عیب ها و کاستی های خود غافل نباشد، و به جای اینکه در دیگران به دنبال ایراد بگردد، تلاش کند عیوب خود را برطرف سازد.

* غیبت موجب از بین رفتن اعتماد انسان نسبت به دیگران می شود.

اگر در میان جمعی باشیم چه از یک مسلمان غیبت می کنند، چه

به آنها بگوییم که غیبت کردن جزء گناهان بزرگ است که از آن به شدت نهی شده است و اگر به غیبت مسئولیتی داریم؟

بیشتر بدانیم

غیبت با دهان بسته!

شایسته است توجه داشته باشیم که غیبت کردن همیشه با زبان نیست؛ بلکه گاهی یک اشاره دست، یا صورت،

یا تقلید از یک حرکت و رفتار اشخاص نیز می تواند غیبت به شمار آید :

روزی زنی کوتاه قد نزد پیامبر خدا ﷺ آمد تا از ایشان سؤالی بپرسد. وقتی جواب سؤالش را از پیامبر اکرم

دریافت کرد و برگشت، یکی از حاضران آهسته و با اشاره دست، کوتاهی قد آن زن را نشان داد.

پیامبر رحمت فرمود: تو با این کار غیبت او را کردی.^۱

۱. المحاسن، ج ۲، ص ۴۶۰.

14 - ناسزاگویی چه آثار سوئی دارد؟

۳- ناسزاگویی: یکی دیگر از گناهان زبان، فحاشی و زشت‌گویی است. وقتی شخصی

نسبت به دیگری فحاشی می‌کند و نسبت‌های زشت به او می‌دهد، ناخواسته بذر کینه و دشمنی را در دل او می‌پاشد. بسیاری از نزاع‌ها و درگیری‌ها با یک دشنام آغاز می‌شود.

روح کلمات زشت و فحاشی در جامعه سبب می‌شود که **حیا** از میان برود و زمینه برای افزایش

گناهان دیگر فراهم شود. به همین دلیل است که بزرگان دین همگان را از این عمل زشت نهی کرده‌اند.

پیامبر اکرم ﷺ می‌فرماید: **15 - پیامبر (ص) در مورد کسی که فحش می‌دهد چه می‌فرماید؟**

خداوند بهشت را بر هر فحش دهنده بدزبان که برایش مهم نیست چه

می‌گوید و دیگران درباره او چه می‌گویند حرام کرده است.*^۱

16 - کسانی که فحش می‌دهند، چرا ~~سزا~~ وقتاً این عمل زشت را انجام می‌دهند؟

— **عصبانی می‌شوند** و نمی‌توانند خشم خود را مهار کنند؛ فحش می‌دهند و هر قدر این رفتار را

تکرار می‌کنند، در آنان بیشتر به عادت تبدیل می‌شود.

— **قصد شوخی دارند** و می‌خواهند دیگران را بخندانند و از اینکه دیگران از گفته زشت آنان به

خنده می‌افتند، لذت می‌برند.

البته برخی نیز به دلیل **تربیت نادرست**، سخنان زشت را به زبان می‌آورند و این کار برای آنان

تبدیل به عادت شده است.

به نظر شما راه درمان بیماری فحاشی چیست؟

علمای اخلاق برای ترک این عادت ناپسند که موجب آلودگی روح انسان و دوری او از سعادت

می‌شود، راهکارهایی ارائه کرده‌اند که در اینجا به برخی از آنها اشاره می‌کنیم:

— **دوری از کسانی که فحش می‌دهند و عادت به این کار دارند.** **جواب سوال 3 کتاب**

— **اندیشیدن به اینکه چه کار زشت و ناپسندی انجام می‌دهند.**

— **توجه داشتن به اینکه با فحش دادن چه برکاتی از زندگی آنان حذف می‌شود و در نهایت نیز**

رستگار نمی‌شوند.

در این صورت است که انسان می‌تواند با عادت دادن زبان خود به کلمات زیبا و دلنشین و بی‌بردن

به زشتی فحش، برای همیشه آن را ترک کند.

۱. تحف العقول، ص ۴۴. * حفظ شود.

به نظر شما بهترین واکنش در برابر کسی که عادت به فحش دادن دارد، چیست؟ دوری از کسانی که فحش می دهند و عادت به این کار دارند.

بیشتر بدانیم

همه به او می گفتند: «رفیق امام صادق علیه السلام»

آن روز هم مثل همیشه در راه با امام صادق علیه السلام صحبت می کردند که وارد بازار شدند. خدمتکارش نیز پشت سر آنها حرکت می کرد. در میانه راه ناگهان برگشت و پشت سرش را نگاه کرد، اما خدمتکارش را ندید. مقداری که راه رفتند دوباره برگشت، ولی باز هم خبری از خدمتکارش نبود. وقتی برای سومین بار پشت سرش را نگاه کرد و باز هم او را - که حواسش به مغازه ها بود و کمی عقب مانده بود- ندید خیلی عصبانی شد. کمی بعد وقتی چشمش به خدمتکارش افتاد با خشم دشنام زشتی به پدر و مادر او داد و گفت: «تا حالا کجا بودی؟»

تا این جمله از دهانش خارج شد، امام صادق علیه السلام دستش را به علامت تعجب بلند

کرد و بر پیشانی خود زد و فرمود:

سبحان الله؛ تو به او و خاندانش چنین دشنامی می دهی؟ من تو را

به تقوا و پرهیزکاری می شناختم. اما اکنون معلوم شد که در تو تقوایی نیست.

مرد فوراً جواب داد:

ای فرزند رسول خدا، این مرد اهل سرزمین های کفر است و پدر و مادرش نیز اهل آنجا هستند. آنها اصلاً مسلمان نیستند.

امام باز هم او را نصیحت کرد، اما آن مرد زیر بار نمی‌رفت.
پس از اینکه مشخص شد او فردی فحاش است و نه تنها از عمل زشت خود پشیمان نیست؛ بلکه از این کار دفاع هم می‌کند، امام از او جدا شد و دیگر کسی او را با امام صادق علیه السلام ندید.^۱

- ۱- دو مورد از عواقب دروغ گفتن را بیان کنید. **جواب دو قست دارد**
- ۲- رواج غیبت در جامعه چه آثار شومی بر روابط مردم با یکدیگر خواهد گذاشت؟
- ۳- چه راهکارهایی برای درمان عادت زشت ناسزاگویی وجود دارد؟

پیشنهاد

پرسش‌های زیر را با دقت بخوانید :

- ۱- کسی که از روی غفلت مرتکب غیبت شده‌است، چگونه می‌تواند این گناه بزرگ را جبران کند؟
 - ۲- آیا مواردی وجود دارد که بازگویی عیب‌های افراد جایز شمرده شده باشد؟
- درباره این پرسش‌ها با افراد آگاه گفت‌وگو کنید و در جلسه بعد، پاسخ را برای هم‌کلاسی‌هایتان بخوانید.

۱. برگرفته از کافی، ج ۲، ص ۳۲۴.